ULTIMA ESPERANZA BOOKS

I kvällslampans sken

Del 2 och 3

Min skolgång och utbildning
Episoder i Flygvapnet

Carl-Otto Beckvid

INNEHÅLL

Min skolgång och utbildning

Förord 9

Kindergarten 11
Tuttan, 14. En Tips-kola av Mazettis fabrikat, 17. Hörbergs skola och nya vänner, 19. Musikskola, 23.

Malmö Högre Allmänna Läroverk för gossar –Latinskolan 25
Bengt, 26. Latinskolelärare, 27. Tomtarnas vaktparad – en förtroendefråga, 29.

Gymnasieåren 33
Hemmasituationen, 33. Extracurriculära aktiviteter, 34. Landstormspojkarna, 35. Fäktning i Malmö fäktklubb av 1919, 37. M 813, 38. Farlig utförslöpa, avsnitt 1, första ring, 39. På Södergatan – intermezzo 25 år senare, 43. Fortsatt utför, andra ring, 44. Dubbelt misslyckande – tack och lov, 45. Lunds Privata Elementarskola – Spyken, 47.

Den Malmöbaserade Spykistens dagsprogram 53
Studier och lärare vid Spyken, 54. Sista skolåret och förberedelser inför det, 63. Ferieskola igen, 64. Luffarschacksvinst, 65. Studentskrivningarna, 67. Den 13 mars 1950 – studentskrivning, svensk uppsats, 67. Den 17 mars 1950 – studentskrivning i matematik, 70. Studentexamen, 74. 50 år senare, 82. Chateau de Messillhac, 83.

Lunds universitet med mera 87
Sommarjobb på Kockums Mekaniska Verkstad, 88. Fortsatta juridikstudier tack vare en klok far, men sedan? 92

Intendentutbildning i Flygvapnet 96
Kungl. Krigsflygskolan i Ljungbyhed, 96. Intendentaspiranterna, 96. Befäl och lärare, 101. Intendenturutbildningen, 101. Kungl. Hallands flygflottilj, 104. Tillbaka till studierna i Lund, 106. Flygvapnets kadettskola, 110. Återupptagen juristutbildning, 114.

Jönköping nästa 117
Får jag presentera en ny notarie, 117. Ärliga avsikter och åsikter, 123.

Tveta, Vista och Mo domsagas häradsrätt 126
Personal och arbetsuppgifter, 126. Hovrättsbal, 132. Avskedsmiddagar, 136. Tingsnotariekollegor, 143. Tingstjänstgöringen. 145. Och vad ska Du göra sedan då? 147.

Svenska Handelskammaren i London 150
La Ventilation Industrielle et Minière, S. A., S:t Cloud, 155.

Företagsekonomi vid Lunds universitet 162

Jag blir bankjurist och Agneta tar beslut 163

Columbia University, New York 166
Ouverture i Amsterdam, 166. Banken och finansiering, 170.

USA, here I come! 175
Princeton University, 178. Columbiastudiernas ändamål, 179. Studiernas uppläggning, 179. The Orientation Program in American Law (OPAL), 179.

Kursdeltagarna, 179. Undervisning, 180. Lärarpersonal, 181.
Studiebesök med mera, 182. Sociala kontakter, 183. Sibyl och Harry Sim Jr, 183.
Andra fritidsaktiviteter under Princetontiden, 184.

New York-förberedelser **187**
Bostadsanskaffning, 187. Möbelköp, 190. Möbelleverans, 195.
Farväl Princeton, 198.

601 Kappock Street, New York **200**

Studierna vid Columbia University **206**
Studietid och studiernas uppläggning, 206. Mitt studieprogram för höstterminen 1966, 207. Mitt studieprogram för vårterminen 1967, 212.
Studiernas bedrivande, 213.

Det dagliga livet för oss i New York **218**
Arrangemang för Gabriella och Calle, 218. Livet vid sidan om studierna, 220.
Princetonresa, 223. Margareta, född Bahrton, 228. Gun och Staffan Gorne, 232.
Farväl till New York och det amerikanska mellanspelet, 234.

Pennington och Peacock Point sex år senare **240**
Indian Harbor-resa, 240. Jones Beach, 250.

En annan historia **254**
Stockholms universitet, 254.

Episoder i Flygvapnet

Min introduktion till flygvapnet **263**
”Gå upp och pröva Dina vingar…” 263. Intendentaspirant på Kungl. Krigsflygskolan, 265. Kungliga Hallands flygflottilj F14, 267.
Gustav VI Adolfs eriksgata och minnesstenen, 269. Solförmörkelse i dubbel bemärkelse, 271. Misslyckad kontakt med elspis och målarhustru, 274.
Rebusjakt, 276.

Andra tjänstgöringsomgången på Kungl. Hallands flygflottilj F14 **279**
Rea-dop, 280.

Kulturkrock – etikett och vett **285**

Repetitionsövning: Norra Småland 1959 **290**
Insubordination, 290.

Repetitionsövning: Södra Småland 1963 **297**
Katten på Pensionatet, 299. ”Jag tar befälet”, sade löjtnant Beckvid, 301.
”Jag tar befälet”, sade kommissarie Andersson, 304. Utdömd basintendent i vägdike, 310. En natt på chefslottans sängkant, 313. Eskaderchefen ber om matsedeln, 316. Muckarskiva med förhinder, 318. Spritens skadliga inverkan, 322. En ovanlig skriftväxling efter en repetitionsövning, 326.
Du, fanjunkaren, 329.

Kadettbal i Uppsala – Det är bäst som sker **331**
Skansenraggning, 332. Andraklassresa med förstaklass-sällskap, 333.
Sista chansen, 337.

Av Carl-Otto Beckvid tidigare utgivet:

Ögonblink, 2014

Återblink, 2015

Utblink, 2016

Tänkstänk, 2017

Tankstreck, 2018

Nottankar, 2020

I kvällslampans sken (1), 2022

ISBN: 978-91-986913-7-5
© Carl-Otto Beckvid
Stockholm 2022
carl.otto.beckvid@telia.com

Omslagsbild: Nils Erik Balke

Tryckt hos Exakta, Malmö

Utgiven av Ultima Esperanza Books, Stockholm 2022
www.ultimaesperanzabooks.se

Del 2

Min skolgång och utbildning

Förord

Under arbetet med den berättelse om mitt liv och min bakgrund, som jag bestämt mig för att teckna ner för mina barn och barnbarn, fann jag snart att en kronologisk redogörelse skulle bli uttråkande och svårgenomförbar. Det gällde att finna ett annat sätt att presentera det jag ville berätta. Det blev den okronologiska krönikan, med annan dispositionsgrund än strikt tidsföljd, som blev lösningen.

Del 1 i denna krönika kom sålunda att handla om Familjen på Villa Svea; en bas för förståelsen av resten av min berättelse och en del vars avfattande nödvändiggjorde efterforskningar, vilka i sin tur kom att lära mig mycket om min bakgrund.

Fortsättningen av min berättelse kommer med nödvändighet att handla mer om mig, hur jag blev den jag blev – en utvecklings-och utbildningsprocess med ups and downs – och vad jag blev. Här ligger vad jag minns och vad jag erfarit i större utsträckning än efterforskningar till grund för min berättelse. Och nedtecknandet av det jag funnit vid rotandet i minnets djupa, men fortfarande påfallande ljusa, valv, har berett mig stort nöje.

Den strikta kronologin får åter stryka på foten och med hänsyn till mina läsare begränsar jag mig i denna Del 2 av min okronologiska krönika – I kvällslampans sken – till hur

jag blev den jag blev genom min skolgång och utbildning och genom episoder i Flygvapnet. Vad jag blev får anstå till senare.

Marsch till skolbänken!

Äppelviken i augusti 2022

Carl-Otto Beckvid

P.S. I minnets ovan antydda djupa, men fortfarande ljusa, valv kan skuggiga vrår möjligen finnas. I den mån detta faktum påverkat min framställning ber jag om ursäkt och överseende härför här och nu. D.S.

Kindergarten

De första stapplande stegen på lärandets väg tog jag vid fem års ålder i kindergarten hos ”tant Jenny”.

Kindergarten var dåtidens benämning på förskola eller dagis. Den tyska kulturens influens var stark i Sverige på 1930-talet. Efter andra världskriget försvann detta tyska låneord och benämningen ändrades för en tid till den direkta översättningen ”barnträdgård”.

Tant Jennys kindergarten var inrymd i Mannhem, ett femvånings flerfamiljshus beläget vid Ribersborgsvägen cirka tio minuters gångväg hemifrån. Fastigheten finns faktiskt fortfarande kvar, när detta skrives. I samma fastighet fanns även vårt postkontor, Mannhems the-brödsbageri – ett fint bageri, som ägdes av makarna Paulsson – samt Fredrik Nyströms livsmedelsaffär.

Fredrik Nyströms affär var en filial och huvudbutiken fanns inne i staden vid Stortorget. Affären i Mannhem förestods av en

Mannhem syns till höger på denna bild tagen vid vad som i dag heter Fridhemstorget.

mycket självmedveten – och av den kvinnliga kundkretsen som stilig betraktad – föreståndare vid namn Hallberg. Han lät sig tituleras disponent och hans självmedvetenhet blev till slut litet väl påtaglig, något som kom att ligga honom i fatet, när det gällde affärerna. Fredrik Nyströms var den ena ”fina” livsmedelsaffären i Malmö på den tiden. Den andra var Lundblads på Södra Förstadsgatan, känd för sitt kaffe, Lundblads Kaffe.

Från tiden i kindergarten kommer jag bland annat ihåg promenaderna, som tant Jenny företog med oss ner mot Ribersborg, Limhamnsvägen och Öresund. Ribersborgsgården var namnet på den lantgård ägd av familjen Weibull, som låg ner mot Öresund och vars ägor sträckte sig österut in mot staden till vad som idag är Mariedalsvägen och Slottsparken vid Malmöhus slott. Gårdsnamnet kom att ge namn dels åt badstranden vid Öresund, dels åt utomhusbadhuset Malmö Saltsjöbad eller Ribersborgsbadet, som även det fortfarande finns kvar, och som i folkmun gick och går under namnet “Ribban”. Själva gårdsbyggnaderna till Ribersborgsgården fanns fortfarande kvar i östra hörnet av korsningen mellan Ribersborgsvägen och Limhamnsvägen i början av 2000-talet.

I kvarteret närmast Limhamnsvägen på Ribersborgsvägens västra sida låg på den tiden den Hedbergska villan – i folkmun kallad Kolboxen – eftersom ägaren, grosshandlaren och generalkonsuln Ragnar Hedberg, var verkställande direktör i AB Scholander & Co, en av Malmös största och mest betydande importörer av kol, koks, järn och stål. Själv gav Hedberg den palatsliknande villan namnet Berittehus.

Villan, Kolboxen eller mera korrekt Berittehus, som numera är riven och som har lämnat plats åt ett antal låga flerbostadshus med utsökt utsikt över Öresund, var alltså närmast, som synes nedan, av mindre palatskaraktär och hade en stor välhållen trädgård. Vid infarten till villan fanns mycket stora, smidda järngrin-

Hedbergska villan, Berittehus eller i folkmun Kolboxen.

dar, som man kunde kika in genom. I trädgården hade man av och till en trädgårdstomte, som flyttades omkring i trädgården. Det var därför alltid lika spännande vid kindergartenpromenaderna att stanna framför grinden och kika in för att se om man kunde se tomten någonstans.

Grosshandlare var för övrigt den verkligt fina näringslivstiteln i handelsstaden Malmö i början av 1900-talet. Grosshandlarna var ”self-made men”, som oftast hade arbetat sig upp från blygsamma sociala ställningar. De var vad som i dag skulle kallas entreprenörerna. Särskild bekräftelse på sin framgång fick de om de till grosshandlartiteln kunde lägga titeln konsul – eller ännu bättre – generalkonsul. En central roll i första delen av denna min krönika – Familjen på Villa Svea – intar ju en grosshandlare, som emellertid ej blev vare sig konsul eller generalkonsul, grosshandlaren C.P. Larsson, min mors morbror.

Direktörer fick man leta efter. Men de fanns. Till exempel verkställande direktören för Svenska Sockerfabriksaktiebolaget, direktören – och konsuln – Max Engeström, som några 100-tal meter längre västerut vid Limhamnsvägen, i hörnet av Fridhems-

vägen och Limhamnsvägen, lät bygga en ännu mer palatsliknande byggnad än Kolboxen och prydd med framträdande grekiskt antikinspirerade statyer på takfrisen. Byggnaden döptes snart i folkmun till Sockertoppen. Engeström döpte själv sitt palatsliknande bygge med icke fullt 1300 kvadratmeters bostadsyta till Fridhemsborg.

Mellan Kolboxen och Sockertoppen – eller mellan Berittehus och Fridhemsborg – lät grosshandlaren och smörexportören Hugo Lindgren uppföra en magnifik villa, som i folkmun fick namnet Smörasken. Själv döpte grosshandlaren sitt lilla palats till Villa Hugo. Grosshandlarens son – som även han erhöll namnet Hugo Lindgren och som var barndomsvän med mina bröder – blev anställd i Stockholms Enskilda Bank och kom under senare delen av 1900-talet att intaga en rätt framträdande position som rådgivare i kretsen kring familjen Wallenberg.

Tuttan

I kindergarten lärde jag känna min första flickvän – Tuttan – eller, som hon hette, Margareta Månsson. Sedermera gift med Charles Holgersson, som avslutade sin yrkesbana som kyrkoherde och kontraktsprost i Strömsund. Tuttan kom att bli min bästa lekkamrat under några år och jag tillbringade många stunder i Tuttans hem tillsammans med henne och hennes bröder Nils-Axel – ”Atte” – och Erik – ”Putte”. Atte blev sedermera en mycket god vän till ,och studiekamrat i Göteborg med, min broder Hans. De delade under studietiden vid Handelshögskolan i Göteborg lägenhet och det ledde till en livslång vänskap dem emellan.

Tuttans pappa Emil och mamma Greta Månsson, som bodde på Rönneholmsvägen 99, som sedermera namnändrats till Ernst Nordlinds väg 99, hade ett sommarställe i Ljunghusen mellan Vellinge och Falsterbo, dit jag under några år blev bjuden ett par dagar på somrarna. Bland annat var jag gäst hos familjen Månsson

Familjen Månsson: bakre raden fr.v. Nils-Axel (Atte), tant Greta, farbror Emil; främre raden fr.v. Erik (Putte), Margareta (Tuttan).

den dagen då man bröt den sista fördämningen i Falsterbokanalen så att Öresund och Östersjön förenades och Falsterbonäset blev en ö.

Jag kommer sålunda mycket väl ihåg när vi den 21 juli 1940 stod på kanalkanten och såg när vattnet från Öresund och vattnet från Östersjön möttes i kanalen. Det var en betydelsefull dag. Andra världskriget rasade och Falsterbokanalen fick stor betydelse för den svenska krigshushållningen. Sjöfarten behövde, när kanalen blivit klar – vilket den blev på rekordtid – ej längre gå runt Falster-

Falsterbokanalen från luften.

bonäset utan kunde ta vägen genom kanalen i stället. Därigenom undvek man de faror som minfält och fientligt sinnade ubåtar utanför Falsterbonäset utgjorde.

Efter andra världskrigets slut förlorade kanalen en del av sin stora betydelse och användes i dag väl huvudsakligen av fritidssjöfart samt möjligtvis av den danska linjetrafiken mellan Köpenhamn och Bornholm.

Barnen Månsson var mycket idrottsintresserade och tävlingsinriktade och lekarna såväl i Ljunghusen som på Fridhem utgjordes ofta av tävlingar i löpning, hopp, kast och brottning med mera. De benämndes ömsom Fridhemsmästerskap, ömsom Fridhemsolympiad och avhölls i våra trädgårdar eller på gatan. Även gevärsskytte var ett stort månssonskt intresse. Pappa Emil Månsson, var – om jag minns rätt – styrelseledamot eller rent av styrelseordförande i Limhamns skytteförening. Gevärsskytte kunde man träna inomhus utan ammunition med mausergevär, på vars pipa man satte en liten anordning, som gjorde att man vid siktandet såg en måltavla precis som låge man på skjutvallen. När ”skottet” avfyrades – en så kallad blindavfyrning utan ammunition – gjorde en liten nål en markering på den starkt förminskade måltavla som satts fast på den speciella övningsanordningen på geväret. Och mausergevär, det hade man i den Månssonska familjen.

Det var alltid en trevlig och vänlig stämning i det Månssonska hemmet; farbror Emil ingav respekt och tant Greta var genuint snäll och omtänksam.

Tuttan kom senare att ingå i det dansgäng som träffades på ”skutt” hemma i varandras hem, när vi kommit upp i tonåren. Tuttan var en trevlig vän, som ofta bjöd på bio, eftersom hon, tack vare pappa Emils ställning som revisor i ett av Malmös biografbolag, hade viss tillgång till fribiljetter. Över huvud taget kände jag en viss attraktion till Tuttan och närhet till familjen Månsson, vilken bland annat tog sig uttryck i att jag, när Agneta

och jag hade förlovat oss, fann det naturligt att med Agneta gå på visit till Månssons för att presentera min fästmö. Kanske hade tant Greta ej haft något att invända mot mig som svärson. Tuttan hade emellertid vid det laget redan ingått äktenskap med teologie studeranden Charles Holgersson.

En Tips-kola av Mazettis fabrikat

Min vänskap med Tuttan kom att bli på ett särskilt sätt betydelsefull för mig. Vi hade ofta sällskap hem från kindergarten. Man hämtades eller lämnades ej då vid kindergarten, trots att vi var blott fem år gamla. Vi förväntades kunna ta oss såväl till kindergarten som hem på egen hand. Biltrafik var ett i stort sett okänt fenomen. Cyklar och hästanspända kärror var de vanligaste förekommande inslagen i gatubilden. Och gångtiden för oss till kindergarten var cirka 15 minuter. Så det var få faror som lurade.

Eftersom Tuttan och jag bodde åt samma håll gick vi ofta hemåt tillsammans. Vi passerade då Karin Sjöströms livsmedelsaffär, som låg i en villa i villaområdet några hundra meter hemifrån Villa Svea. Till ”tant Karin” hade jag vid den tiden sänts ofta av min mor för att hämta bröd eller mjölk eller andra livsmedel, som min mor ringt och beställt. Jag hade då lärt mig att jag skulle säga, att det jag hämtade skulle ”skrivas upp”. Min mor handlade således ”på bok” – det vill säga på kredit – och betalade en gång i månaden. Hur detta system fungerade hade jag naturligtvis aldrig skänkt en tanke; jag visste blott att man hämtade vad man skulle ha och sade att det skulle ”skrivas upp”.

När så Tuttan och jag en dag var på hemväg från kindergarten och passerade Karin Sjöströms livsmedelsaffär tyckte jag uppenbarligen, att jag skulle visa Tuttan min uppskattning, för jag föreslog henne att vi skulle gå in till tant Karin och köpa en ”Tips-kola” – en Mazetti-produkt med tre platta chokladöver-

dragna kolabitar till priset av fem öre. Vi stegade upp för trappan till affären och klev in. Jag gjorde beställningen och fick kolan. Jag var ju igenkänd. Och så sade jag därefter, som brukligt, att ”det skall skrivas upp”. Därefter tackade vi för oss och gick ut ur affären och jag bjöd min första flickvän på den första lilla gåvan. Jag kände mig handlingskraftig, generös och litet stolt. Tre goda egenskaper kan tyckas. Det skall dock tillstås, att jag nog hade en liten gnagande känsla av att jag hade gjort något jag ej borde ha gjort, men jag funderade ej vidare över det.

Tips-kola.

Men stoltheten försvann då min mor efter en tid ställde frågan till mig om jag hade varit hos tant Karin och köpt en Tips-kola. Månadsräkningen hade kommit och granskats av min mor. (Tant Karin hade förmodligen även underrättat min mor om min affärstransaktion och efterhört om jag hade haft lov att göra inköpet) Det framstod då helt klart för mig att jag gjort något helt otillåtet.

Det tillrättavisande samtal som min mor då höll med mig, fick mig att känna skam över mitt handlande och min mor använde tillfället att hos mig inpränta vikten av ärlighet och nödvändigheten att respektera andra människors äganderätt. Min mor lärde mig då det avskräckande ordspråket, som säger att ”det börjar med en knappenål och slutar med en silverskål”. I mitt fall började det med en Tips-kola och min mor utnyttjade tillfället att se till att det också skulle sluta därmed.

Samtalet mellan min mor och mig i detta sammanhang kom

att få ett avgörande inflytande på min uppfattning om vad som är rätt och fel. Samtalet har etsat sig fast i mitt minne och fick en vägledande betydelse för mitt dagliga handlande.

Hörbergs skola och nya vänner

Redan vid sex års ålder – hösten 1938 – sattes jag i skolan. Den skola som valdes för mig, var en privatskola – Hörbergs skola på Vikingsbergsvägen 6 A. Skälen till att denna skola valdes för mig var säkerligen flera. Ett av skälen kan ha varit att mina föräldrar blivit rekommenderade den skolan av Tuttans föräldrar. Tuttans båda bröder hade nämligen gått i Hörbergs och Tuttan skulle börja där. Ett annat skäl torde ha varit skolans belägenhet. Den låg blott två spårvägshållplatser hemifrån. Så avståndet var icke längre än att jag kunde bengå till skolan, ungefär tjugo till tjugofem minuters promenad. Ett alternativ till Hörbergs var Bladins privatskola inne i staden vid Kungsgatan, där mina

Hörbergs skola.

båda bröder Lars och Hans hade gått. Men ur kommunikationssynpunkt var det ett sämre alternativ.

Ett annat skäl till valet av Hörbergs var förmodligen det allmänt goda rykte denna lilla privatskola hade. Den drevs av lärarinnan Anna Hörberg. I sin familjs villa undervisade hon fyra årsklasser. Hon var den enda läraren och utbildningen var upplagd så, att de olika årsklasserna gick under olika tider på dagarna. Anna Hörberg var en mycket duktig lärare, vilket bland annat framgick av det faktum, att hennes elever klarade sig mycket väl vid de inträdesprov till realskolan, som dåtidens elever hade att genomgå efter fyra år i småskolan. De som ej klarade dessa inträdesprov, var hänvisade till att fullgöra resten av den då sexåriga skolplikten i vanlig folkskola, varefter skolutbildningen var slut. Det gällde sålunda för den, som skulle läsa vidare, att vid elva års ålder (i mitt fall tio års ålder) klara inträdesproven till realskolan.

I Hörbergs skola fick jag sällskap med Tuttan från kindergarten, men nya vänner tillkom. Sålunda hade en byggmästare Gunnar Roth just byggt sig och sin familj en villa på Regementsgatan 114, det vill säga i kvarteret gränsande till det kvarter där jag bodde. Eftersom det var den första nyproduktionen på länge i området tillvann sig villan stort intresse bland de kringboende. Några dagar före skolstarten såg jag en lätt rödhårig pojke i min egen ålder titta ut genom ett fönster i den nya villans entrédörr. När jag några dagar senare promenerade längs Erikslustvägen hand i hand med min mor till uppropet och första skoldagen hos Hörbergs skola såg jag framför oss den rödblonde pojken hand i hand med sin mor. Det var Börje Roth, som var på väg till Hörbergs med sin mamma, Anna Roth.

Börje, hans föräldrar Gunnar och Anna samt hans lillasyster Inga-Lill kom jag att ha mycket trevligt tillsammans med under många år. Jag behandlades nästan som barn i familjen. Jag fick ofta följa med familjen till lantstället Björkudden vid Ringsjön.

Under många år firade jag nyårafton hos Roths, eftersom mina föräldrar, liksom jag själv nu på äldre dagar, föredrog att draga sig tillbaka före tolvslaget på nyårsafton.

Börje var en mycket vänfast människa, som tyvärr hastigt avled blott några dagar efter sin 65-årsdag i februari 1997. Jag hade sett fram emot att få njuta av hans vänskap ännu många år. Men ibland blir det inte som man tänkt sig.

Terminsstart i Hörbergs skola: Fr. v. Carl-Otto, Börje Roth, Pehr von Seth, Anna Hörberg, Sven-Uno Svensson, Ib Thomsen, Kiddie Gundersen, Tuttan Margareta Månsson, Jan Dieterle, Ingrid Böök.

Foto: Emil Månsson.

Under tiden hos Hörbergs uppstod flera livsvariga vänskaper. Där bildades det lilla kamratgäng, som betydde mycket under uppväxtåren och som bestod, förutom av Börje och mig själv, av bröderna Per – Paj – och Gustaf – Gusse – von Seth samt av Erland Lundberg. Vi kom att hålla samman under hela skoltiden, trots att vi kom att gå i olika skolor och i olika takt.

En annan av mina allra bästa vänner från barndomen var Bengt

Linander, som bodde i ett annat angränsande kvarter på hörnfastigheten Grönvångsgatan 10/Hellasvägen 3. Bengt var, liksom jag, yngste sonen i en brödraskara på tre bröder. Bengts äldre bröder Sten och Nils var jämngamla med mina bröder Lars och Hans och de umgicks en del.

Bengt var en begåvad, duktig och tävlingsinriktad person, som emellertid ej var helt lättstyrd för föräldrarna. Bidragande till det kan ha varit det stränga regemente som utövades dels av Bengts pappa Otto Linander – en framträdande industriman och kommunpolitiker i Malmö – dels av Bengts båda bröder. Bengt besvärades av ganska svår stamning, men var mycket musikalisk, spelade piano bra, hade fin sångröst och visade sig så småningom ha lätt att vinna flickornas uppskattning. Eftersom han gick på Bladins skola inne i staden kom han emellertid ej in i gänget med Börje, Paj, Gusse och Erland utan betraktades av dessa med viss misstro. Bengt och jag lekte emellertid mycket tillsammans och hade mycket roligt tillsammans under uppväxtåren. På något sätt kom jag att slitas mellan Bengt, å ena sidan, samt Börje och de andra, å andra sidan.

Från skolgången hos Hörbergs har jag blott angenäma minnen. Jag tror att jag var en snäll och duktig elev. Bevarade ”märkesböcker”, det vill säga små anteckningsböcker, där ”tant Anna” under en särskild ritual klistrade in ett bokmärke varje vecka man förhållit sig väl, tyder på att min uppfattning om mig själv som en god elev är riktig.

Ett annat angenämt minne från Hörbergs är minnet av min första kärlek. Hon gick i samma klass som jag och hette Ingrid. Bodde på Skvadronsgatan som låg halvvägs till Husarkasernen. Alltså på långt avstånd med en sex- till tioårings syn på saken. Ingrid var mycket vacker. Blont, långt hår och inte söt utan rent av vacker. Jag beundrade henne och hon kvalificerade sig nog för epitetet, min första kärlek, även om hon aldrig själv fick

reda på det. På bilden här nedan, som utvisar deltagarna i ett sagospel i Hörbergsskolan, sitter Ingrid – huvudrollsinnehavaren – med prinsesskrona på huvudet. Till höger om henne på bilden sitter jag själv, som var prinsessans page, och till vänster på bilden sitter Tuttan, prinsessans kammarjungfru. På bilden finns vidare längst till vänster med hillebard min gode vän Pehr von Seth och trea från höger i bakre raden är Börje Roth.

Sagospel i Hörbergs skola.

Musikskola

Under min tid i småskolan hos Hörbergs kom även frågan om pianoundervisning för mig upp. Mina äldre bröder hade utan större framgång gått för en pianolärarinna. Lasse saknade nog musiköra totalt, ävensom förmåga att sjunga. Han påstod själv att han blivit tagen av polisen i Lund för förargelseväckande beteende, när han sjungande deltog i ett studenttåg. Sanningshalten i detta tror jag emellertid kan ifrågasättas, och påståendet skall nog mera ses som ett uttryck för Lasses rätt uttalade självironi. Min broder Hans saknade uppenbarligen i alla fall allt intresse för att lära sig spela. Vilka kvaliteter han hade som

sångare vet jag ej. Men han var en mycket god dansör, vilket ju tyder på taktkänsla och kanske även musikalitet, men den sattes icke på prov. Mina föräldrar trodde sig emellertid ha funnit att jag nog hade viss musikalisk talang, vilken borde tas om hand.

Jag sattes därför i pianolära i Maria Törnbloms musikskola på Davidshallsgatan i Malmö. Och jag blev elev till en pianolärarinna vid namn fröken Åkerberg. Jag har aldrig varit i någon klosterskola, men jag tror att Maria Törnbloms musikskola hade starka drag av en sådan. Skolan låg på första våningen i en fastighet vid den trånga Davidshallsgatan. Lokalerna var mörka. Fröken Åkerberg, som var en erkänt duktig pianolärarinna, var i mina ögon en äldre, snipig, gråhårig dam, som förmodligen kände motvilja mot små gossar. Hon föreföll att utgå från att de endast ville skolka från hennes undervisning, vilket möjligtvis kan ha varit riktigt. Jag kommer fortfarande ihåg min mors uppmuntrande ord, när vi lämnade första mötet med fröken Åkerberg efter att jag blivit anmäld. Mamma insåg säkert att detta inte var drömmiljön för en liten parvel som jag. Pianolektionerna blev något av en pina för mig. Det blev att ”öva skalor dagen lång” för att citera Alice Babs i Swing it magistern och att traggla sig igenom den ena etyden efter den andra av Carl Czerny. Inte visste jag då, att en av Carl Czernys främsta elever var Franz Liszt och även om jag vetat det hade det säkert inte gjort någon skillnad. Vad som fick mig att fortsätta med pianolektionerna var dels mina föräldrars uttalade önskan och rekommendation att jag skulle lära mig att spela piano, dels vetskapen om att min vän Bengt Linander höll på att lära sig spela. Han var också ganska framgångsrik i sitt pianospel.

Malmö Högre Allmänna Läroverk för gossar – Latinskolan

Efter fyra lyckliga år hos Hörbergs stod jag inför byte av skola. För att komma in i första klass i realskolan, vilket då var benämningen på nästa stadium var man, som ovan nämnts, tvungen att genomgå antagningsprov. Den skola som låg närmast Fridhem, där jag ju bodde, var Realskolan. Den var belägen vid korsningen mellan Regementsgatan och Fersens väg, alldeles vid Malmös dåvarande museum, numera stadsbibliotek. Skolan går nu under namnet S:t Petri läroverk. Den ansågs emellertid hålla sämre standard och mina föräldrar ville hellre, att jag skulle gå på Malmö Högre Allmänna Läroverk för Gossar – i folkmun Latinskolan – belägen vid korsningen av Amiralsgatan och Kungsgatan (där skolan fortfarande är belägen och nu under namnet Malmö Latinskola).

Det fanns emellertid en hake. Man hade på den tiden ej något fritt skolval, utan för att få pröva in på Latinskolan fordrades det att man var mantalsskriven i den del av staden där skolan låg, det vill säga i skolans upptagningsområde. Och det var inte jag. Men en dotter till en av min fars kusiner, det vill säga en syssling till mig var tillsammans med sin make mantalsskriven på Ronnebygatan 15, en adress inom Latinskolans upptagningsområde. Så jag blev i en hast mantalsskrivningsmässigt flyttad från Fridhemsvägen 15 till familjen på Ronnebygatan 15, prövade in på Latinskolan och blev antagen. Sedan jag väl kommit in och börjat på Latinskolan återbördades jag mantalsskrivningsmässigt till Fridhemsvägen 15.

Bengt

Genom valet av Latinskolan kom jag att skiljas under skoltid från Börje, Paj, Gusse och Erland, men fick i stället en utökad kontakt med Bengt Linander, eftersom även hans föräldrar valt Latinskolan för honom och lyckats få honom antagen. Och vi hamnade i samma klassavdelning. Bengt och jag hade tre roliga år tillsammans från och med första till och med tredje årskursen, det vill säga 1942-45. Vi hade sällskap varje dag, oftast – för att inte säga alltid – på cykel till och från skolan och Bengt var en underbart rolig och samtidigt spännande kamrat.

Men år 1945 fördunklades Bengts himmel. Hans far blev svårt sjuk och avled under våren efterlämnande sin unga hustru och tre barn samt en betydande förmögenhet. Bengts mamma, Greta Linander, valde att sätta Bengt på internatskola i Sigtuna – Sigtuna humanistiska läroverk – och därmed bröts Bengts och min nära kontakt. Bengts sociala förmåga och hans musikaliska och sångliga talanger kom honom väl till pass när han efter stu-

Två raska riksmarschare, Carl-Otto t.v. och Bengt.

dentexamen studerade juridik vid Uppsala universitet. Han blev där en framträdande spexare. Efter tingsmeritering vid domsagan i Simrishamn kom han i Skandinaviska Bankens tjänst och tjänstgjorde som kontorschef såväl i Lund som i Linköping innan han, i den sammanslagna SE-banken, blev chef för dess nyöppnade representantkontor i Helsingfors. Ett chefskap, som på grund av oväntade administrativa förändringar, blev mycket kortlivat. Bengt kom tillbaka till SE-banken i Stockholm och blev chef för kontoret S:t Eriksgatan. Hans äktenskap havererade och han skilde sig från sin hustru Ia, född Fries, från Malmö. Han träffade i banken en ny kvinna, men hann ej leva länge tillsammans med henne innan han blott 58 år gammal avled av strupcancer; förmodligen ett resultat av tobaksrökning som Bengt började med redan i puberteten.

Latinskolelärare

Skolgången på Latinskolan var under de första fyra åren, det vill säga före gymnasiet, relativt bekymmersfri. Lärarkårens medlemmar var väl av skiftande kvalitet, men med särskild positiv känsla erinrar jag mig min lärare under flera år i tyska och svenska – adjunkten Gustaf ”Spänst” Eriksson – som tydligt uppmärksammade såväl Bengt som mig, möjligtvis för att vi var ett år yngre än övriga klasskamrater. Adjunkten Broman i skolämnet kristendom var även han en utmärkt pedagog. I historia undervisade adjunkten Lindstrand och det är förvånande att jag blev så intresserad av historia, eftersom Lindstrand, enligt min mening, inte var någon särskilt engagerande pedagog.

Samma omdöme förtjänade förmodligen geografi- och matematikläraren, adjunkten Arvid Carlsson, liksom hans efterträderska, den av förmodligen barnförlamning svårt rörelsehindrade adjunkten Almida Hultström. Mina prestationer på provräkningarna var otillfredsställande. Huruvida det hade med lärarna eller med mig

Klass 2 b 1944 på Latinskolan. Med gymnastikläraren kapten Alvar Medin. Jag fyra från höger och Bengt Linander tvåa från höger i främsta raden.

att göra, vill jag låta vara osagt. Resultatet blev emellertid att jag av mina föräldrar bereddes möjlighet att ta extralektioner i matematik under lång tid. En till två gånger i veckan efter skoltid ”läste jag extra”. En tid för en ung kvinnlig doktorand i fysik, som jag vill minnas hette fru Sonesson och som bodde nära Möllevångstorget, och en tid för en ung fysikforskare på Vikingsbergsvägen, som hette Ulf Arvidsson och som var radioamatör. Jag minns den fascination jag kände när jag såg alla hans ”kontaktkort”, som han erhållit från radioamatörvänner runt omkring i världen och som han hade uppsatta på väggarna i sitt rum.

Extralektionerna hos Ulf Arvidsson var emellertid förknippade med ett litet skräckmoment. Familjen hade en otäck, aggressiv liten fransk bulldogg, som till råga på eländet hette Ami. Bland det värsta i hundväg jag kan tänka mig och definitivt inte min vän i alla fall. Och jag var då, som nu, helt enkelt rädd för hundar. Det var därför alltid frågan om hunden var ute i villaträdgården eller om familjen hade kommit ihåg att ta in hunden, när jag skulle

komma. Om inte, så blev min extralärare uppmärksammad på att jag kommit genom att han hörde den snörvlande bulldoggens skall vid grinden, utanför vilken jag stod och väntade på att bli insläppt.

Ej heller mina resultat i tyska ansågs ligga tillräckligt väl till och då fick jag tillfälle att läsa extra för en fru Håkansson vid Drottningtorget – välkänd och erkänt skicklig extralärare i 70-årsåldern – samt under en termin för adjunkten Palmqvist vid Latinskolan, en ytterligt trevlig man.

Med denna stödundervisning, som innebar en väsentlig insats från min sida, och viss ekonomisk insats från mina föräldrars sida, blev min tid under de första fyra åren vid Latinskolan framgångsrik. Jag kunde höst som vår med stolthet visa upp mina terminsbetyg för far och mor.

Tomtarnas vaktparad – en förtroendefråga

På Latinskolan var ämnet ”Musik och sång” obligatoriskt, om man ansågs ha någon sångröst. Många elever med bristande sångintresse försökte bli befriade från undervisningen och åt krita några minuter före sångprovet i syfte att försämra rösten vid uppsjungningen. Min sångröst bestod provet och jag kom alltså att delta i sångundervisningen.

Rutger blev liksom jag antagen på Latinskolan. Han hade, som jag antytt tidigare, en mycket god sångröst, var mycket musikalisk och duktig på att spela piano. Han kom därför i åtnjutande av undervisning av skolans musiklärare Elis von Melen i orgelspelning och kom under åren på Latinskolan, att tillsammans med andra elever svara för orgelmusiken vid de dagliga morgonbönerna. Han kom också att framträda som sopransolist vid några av de vårkonserter med deltagande av skolans elever, som anordnades av den trevlige och vänlige musikläraren Elis von Melen.

Mina föräldrar insåg, att min tid hos Maria Törnbloms musikskola gick mot sitt slut. Önskemålet härom kom från två håll, mitt och musikskolans. Då kom idén upp, att jag istället skulle ta pianolektioner för Elis von Melen, som ju undervisade Rutger i orgelspelning och som jag hade som sånglärare. En fördel med ett sådant arrangemang var vidare att det var utan kostnad, vilket inte Maria Törnbloms musikskola var. Alltså, jag började spela för Elis von Melen, som hade en bättre förståelse för unga pojkars ibland sviktande intresse för pianospel och som därför såg till att ändra den repertoar som förelades eleverna.

Att jag gick och spelade för von Melen blev känt bland mina klasskamrater. När det så drog ihop sig till en julfest i december 1944 kom en av medlemmarna i festkommittén – Karl-Henry Nilsson – en dag fram till mig och frågade mig om jag inte skulle kunna bidraga med ett pianonummer på julfesten. Jag blev djupt smickrad och frågade om man hade något speciellt pianostycke i tankarna. Ja, det gällde ju en julfest, så varför inte ”Tomtarnas vaktparad” av Kurt Noack? ”Tomtarnas vaktparad”, det stycke som von Melen veckan före föreslagit mig att jag skulle lära mig före jul. Självklart ställde jag upp på det. Erbjudandet var emellertid förenat med villkoret att man i förväg inte skulle avslöja vad som skulle presenteras på julfesten.

Kunskapen om vem som skulle deltaga i julfestprogrammet spred sig emellertid i klassen. Bengt Linander blev svårt besviken över att jag hade blivit erbjuden att uppträda, inte han. Han försökte på olika sätt att få mig att avslöja vad mitt framträdande skulle bestå i, men mina läppar var förseglade. Under veckorna fram till julfesten tränade jag idogt på musikstycket. Jag spelade det för von Melen och när jag kom hem åkte noterna upp på pianot. Jag hade verkligen fått en kick och förstod plötsligt det riktiga i det där mina föräldrar sagt, nämligen att det kunde vara trevligt att kunna spela piano.

En dag när Bengt kom hem till mig för att leka såg han noterna på pianot och frågade: ”Är det det där du skall spela?”

Jag kunde inte ljuga, utan sade ”ja, men det får du inte berätta för någon”. Bengt lovade att hålla tyst.

Så blev det den 17 december. Julfesten gick av stapeln i skolans musiksal. Karl-Henry Nilsson var conferencier och presenterade numren. Hög stämning. Fullt i musiksalen. Nervositeten ökade. Jag gick in bakom ridån. Satte mig ner vid pianot.

Karl-Henry påannonserade: ”Carl-Otto spelar nu Tomtarnas vaktparad av Kurt Noack”.

Ridån drogs undan. Genomförandet gick ganska bra. Brakande applåder. von Melen kom upp och lade armen om mina axlar och gratulerade. Julfesten fortsatte med ytterligare nummer och avslutades med att hela ensemblen i ett finalnummer sjöng en nyskriven text till marschen ”Anchors aweigh”, den amerikanska flottans officiella marsch. Spänningen släppte. Föreställningen var över. Ensemblen blandade sig med publiken och ridån drogs undan för gott. Då smög sig Bengt upp på scenen, satte sig vid pianot och exekverade på ett strålande sätt ”Tomtarnas vaktparad”, utan stöd av några noter.

I det ögonblicket dog mitt intresse för pianospel. Och för första gången i mitt liv kände jag mig sviken.

I början av vårterminen förklarade jag för mina föräldrar och för Elis von Melen att jag ville göra ett uppehåll i mitt spelande. Jag hade tagit lektioner i fem år. Mina föräldrar försökte på alla sätt övertyga mig om att jag borde fortsätta. Men jag ville göra ett uppehåll. Det pågår tyvärr fortfarande.

Men det var inte bara mitt intresse för pianospel som påverkades den där julfestkvällen. Mitt förtroende för min vän Bengt skakades och blev därefter aldrig detsamma som det varit. Det gällde att vara på sin vakt, när man hade med Bengt att göra. Men kanske inte bara då. ”Tomtarnas vaktparad” lärde mig en läxa.

Var alltid försiktig med vem du lämnar förtroenden till! Så det var kanske någon mening med ”Tomtarnas Vaktparad” i alla fall.

Men andra krafter grep in. Bengts pappa blev sjuk och avled efter kort tids sjukdom. Bengt sändes ett halvår senare iväg av sin mor, som jag tidigare nämnt, till Sigtuna Humanistiska Läroverk och vår så nära vänskapsrelation, som fått sig en knäck, kom till ett slut.

Gymnasieåren

Hemmasituationen

Inför övergången till gymnasiet fördes diskussioner mellan mina föräldrar och mig huruvida jag skulle gå reallinjen eller latinlinjen. Min broder Hans, som av mina föräldrar ansågs vara den studiebegåvade sonen i familjen, hade valt att gå latinlinjen och gjort det med framgång. Men det ansågs att latinlinjen var rätt så krävande, varför jag kanske, enligt mina föräldrar, gjorde rätt i att avhålla mig från den. Men, å andra sidan, mina prestationer i skolan hade ju tyvärr visat att jag ej var född matematiker, varför man ju även kunde ifrågasätta om reallinjen vore den rätta. Nu fanns det emellertid en möjlighet att välja reallinjen, utan att för den skull välja de svåraste matematikkurserna. Man kunde ju välja någon av de så kallade ”EPA-linjerna”, det vill säga med tyska, franska och filosofi som huvudämnen, alternativt tyska, franska och geografi eller tyska, franska och biologi. Mitt val föll på tyska, franska och filosofi.

Så började jag i gymnasiet 14 år gammal i augusti 1946. Som jag tidigare beskrivit i Familjen på Villa Svea var pappa på sjön och tjänstgjorde nu som befälhavare på tågfärjan ”Konung Gustaf V”. Han var hemifrån fyra-fem dagar åt gången och sedan hemma i stort sett lika många dagar. Fru Anna Engzell kom två dagar i veckan och hjälpte till med städning och tvätt. Mamma skötte matlagningen och som jag beskrivit tidigare – när pappa inte var hemma – eldningen, det vill säga värmepannan.

Mammas plötsliga, svåra sjukdom, som jag också beskrivit ti-

digare, kom att medföra att vi befann vi oss i den situationen, att Rutger och jag kom att vara ensamma hemma under tider då pappa var på sjön och mamma på sjukhus. Fru Engzell kom och såg till att vi fick mat några dagar i veckan och sedan uppbådades fru Karla Kristoffersson, som tidigare varit hembiträde hos oss, för att komma och laga mat åt Rutger och mig de dagar då fru Engzell ej kom. Och för pappa när han var hemma från sjön. Men de dagliga rutinerna ändrades. Den tillsyn som mamma hade utövat försvann. Den frihet detta innebar var inte helt lätt att bära. Naturligtvis gick vi till skolan som vanligt. Att skolka var det inte tal om. Men intresset för skolarbetet kom att skjutas något i bakgrunden till förmån för andra intressen, här nedan kallade extracurriculära aktiviteter.

Extracurriculära aktiviteter

Rutgers ankomst till vår familj och närvaro i mitt hem kom att betyda mycket för mig. På grund av åldersskillnaden mellan mina bröder och mig kom jag att bli ett ganska ensamt barn. Till dess den blott tre år äldre Rutger kom in i vår familj. Under första delen av de sex år vi uppfostrades tillsammans hade vi stor gemenskap. Under de första åren var det lekarna, som stod i centrum. I den omgivande världen rådde krig. Det var världskrig. Våra lekar blev krigiska. Rutgers fallenhet för militärlivet visade sig tidigt. Vi bildade FK – Fridhemskompaniet. Chef var naturligtvis Rutger. Övriga var manskap. Bland de övriga fanns jag själv, mina vänner Bengt, Börje, och bröderna Paj och Gusse samt några av Rutgers skolkamrater. FK:s övningar tillgick på samma sätt som 1920-talets lekar om indianer och vita, men nu var det svenskar mot invaderande tyskar. Ett problem var alltid att få någon att vilja ta på sig rollen som de anfallande eller ockuperande tyskarna. Alla ville vara svenska frihetshjältar. De krigiska lekarna omfattade dock i realiteten mest ålning medelst

hasning eller slingring och försiggick mestadels på kvällstid, när det fanns någon möjlighet att gömma sig bland träden och buskarna. Övningsområdet var nämligen inskränkt till trädgården på Fridhemsvägen 15.

I samband med dessa lekar inrättade Rutger, Bengt och jag på övervåningen i det gamla stallet i trädgården, som ju omgjorts till garage, vårt eget klubbrum eller högkvarter, kallat CABERU, bildat av de första bokstäverna i mitt namn, Bengts namn och Rutgers namn. CABERU kunde nås endast genom stege från baksidan av stallbyggnaden och däruppe hade vi, till vår egen stolthet, installerat elektriskt ljus, som drevs med ficklampsbatterier.

Landstormspojkarna

Lekarna inom FK ledde till att såväl Rutger som jag, när vi kommit upp i 13-14-årsåldern, anslöt oss till Landstormsrörelsens ungdomsverksamhet – Landstormspojkarna – som sedermera gick upp i den Frivilliga Befälsutbildningen FBU och slutligen i Hemvärnet. Vi gick sålunda – liksom mina bröder Lars och Hans gjort långt tidigare när de var i 13–14-årsåldern – med i vad som hette U 51. Det fanns sådana landstormspojksenheter runt om i landet med beteckningar, som anknöt till de nummer som arméns infanteriregementen hade på respektive ort. I Stockholm hade man alltså U 1 efter Svea Livgarde, som hade beteckning I 1, i Örebro U 3 efter Livgrenadjärernas I 3 etcetera. På de platser där det ej fanns arméregementen, som i Malmö, gavs andra sifferbeteckningar. Malmös landstormspojkar hade sålunda beteckningen U 51.

Verksamheten omfattade teorilektioner en kväll i veckan i vapenkännedom, undervisning om uppträdande i terräng, militär teori etcetera. I stort sett den utbildning som värnpliktiga genomgick. På söndagarna – året runt med undantag för sommaren – hade man övningar bestående antingen av skjutövningar med

skarp ammunition på Limhamns skjutbana, exercis och befälsföring på Limhamnsfältet eller stridsövningar i trakten av Lomma eller på Revingehed. Övningarna leddes av militär reservpersonal – sergeant Hjertsson var en av eldsjälarna – och varje övningstillfälle samlade ungefär en till en och en halv pluton, det vill säga 40 till 60 pojkar i åldern 13 till 19 år. Deltagarna delades upp i två lika stora styrkor, som skulle bekämpa varandra. Stridsövningarna var fysiskt ansträngande. Man förflyttade sig långa sträckor genom skog och mark i jakten på ”fienden”.

Vid de stora helgerna hade man påskläger, pingstläger etcetera. Och på somrarna anordnades sommarläger om två veckor. För de sydsvenska avdelningarna ordnades lägren ofta i Skälderviken utanför Ängelholm eller på Revingehed. Under lägren var det militär fälttillvaro som tillämpades med logi i armétält, utspisning vid kokvagnar, tallrikar och fat ersatta av kokkärl – ”snuskburk” allmänt kallad – och grävda latringropar.

I organisationen fanns en befordringsgång. Man började som aspirant. Nästa steg var graden soldat. Den som skötte sig kunde därefter befordras till vice fältväbel, fältväbel och den högsta graden inom verksamheten var kornett. Såväl mina bröder Lasse och Hans som Rutger blev kornetter innan de, efter avlagd studentexamen, slutade som landstormspojkar och påbörjade sin värnpliktutbildning. Själv hann jag emellertid ej längre än till soldat. Världskriget slutade, alla kände stor lättnad och den känsla man haft av att man skulle kunna försvara Sverige, om tyskarna kom sig för att göra med Sverige vad de gjort med Danmark och Norge, försvann. Intresset för U 51 svalnade och andra intressen kom in i livet. Men den erfarenhet jag fått av några års medlemskap i U 51 var mig till stor nytta, när jag några år senare ryckte in i militärtjänst för min värnpliktstjänstgöring och flygintendentsutbildning.

Fäktning i Malmö fäktklubb av 1919

I mina äldre bröders efterföljd hade jag börjat fäkta i Malmö Fäktklubb av 1919 (MF19). Träningslokalen låg i forna Kronprinsens husarers (nedlagt 1927 i den stora regementsdöden) kasern – Husarkasernen – i hörnet av Regementsgatan och Mariedalsvägen. Det område, på vilket nu fastighetskomplexet Översten är beläget.

Fäktmästare i klubben var den italienske guldmedaljören i lag i sabelfäktning från de Olympiska Spelen 1920 i Antwerpen, Francesco Gargano. Gemenligen kallad Ciccio (Uttal: tjitjo). Han var född 1899 och tränade bland andra de svenska fäktarna till EM i fäktning i Lausanne 1935. Och det med sådan framgång att en av hans adepter – Hans Drakenberg – blev Europamästare på värja. Gargano fortsatte sedan som tränare för det svenska värjlandslaget till Olympiska Spelen i Berlin 1936. Även här skördade han framgångar. Det svenska värjlaget blev silvermedaljörer och Hans Drakenberg blev fyra på värja individuellt. Gargano anställdes 1946 som fäktmästare av MF19 och av LUGI – Lunds Universitets Gymnastik och Idrottsförening.

Fäktmästaren Francesco Gargano.

Som fäktmästare vid LUGI blev Gargano den tränare som gjorde Rolf Edling till en av världens främsta och Sveriges främsta värjfäktare med flera VM-titlar och även olympiskt guld på sin meritlista.

Gargano blev min fäktträ̈nare i tio års tid, en period under vilken jag tidvis var något framgångsrik – dock ingen Drakenberg eller Edling – främst som junior, då jag vann bland annat några JDM på florett och värja. Men dessa prestationer förutsatte mycket träning. Under de två första åren i gymnasiet, och då jag inte var under så stark tillsyn från mina föräldrar, tränade jag fäktning två timmar måndag eftermiddag, tre timmar tisdag kväll, två timmar onsdag eftermiddag, tre timmar torsdag kväll och två timmar fredag eftermiddag. Detta gav inte så mycket tid över till läxläsning.

Vinnarleende. Carl-Otto vid internationella utomhusfäkttävlingarna vid Falsterbohus sommaren 1952

M 813

Till detta kom att min bror Hans, som nu ryckt in som officersaspirant på Kungliga Skånska Pansarregementet – P 2 – i Hässleholm, tröttnat på den 98 cc Husqvarna motorcykel, som han köpt. Min far köpte den av Hans och ställde den i vårt garage, det tidigare omnämnda stallet.

Där i garaget utgjorde motorcykeln en fullständigt oemot-

ståndlig frestelse för mig. Så när ingen av mina föräldrar var hemma, vilket under långa tider var normaltillståndet, tog jag fram motorcykeln – med registreringsnummer M 813 – och körde med den på grusgångarna i vår trädgård. Användandet av motorcykeln krävde att man fyllt 16 år vilket jag inte gjort. Av rädsla eller av laglydighet – eller en kombination därav – uteslöt jag körning utanför vår trädgård. Men i trädgården kunde jag hålla på att köra halvtimmavis och jag blev väldigt duktig i att snabbt ta mig runt en bana jag själv lagt upp. När Hans, som då hade motorcykeltjänst som del av sin profession, kom hem på permission, utmanade jag honom på tävling om vem som kunde köra den av mig upplagda banan snabbast. Hans kom aldrig i närheten av mina tider.

Jag har i efterhand funderat på hur det kunde komma sig att icke någon av våra grannar reagerade mot mitt motorcykeloväsen och kontaktade mina föräldrar. Men man var uppenbarligen mycket tålmodig och överseende.

Farlig utförslöpa, avsnitt 1, första ring

Nyssnämnda tidskrävande fritidssysselsättningar, som jag kunde ägna mig åt utan att de ådrog sig större uppmärksamhet från mina föräldrars sida, medförde naturligtvis att mina prestationer i skolan kom att bli i högsta grad lidande.

Men det tillkom ytterligare en omständighet, som i förening med mitt sviktande skolintresse, kom att få relativt avgörande betydelse för mitt skolarbete. Jag hade från realskoleklasserna förmodligen rykte om mig att vara en uppmärksam och skötsam elev. När vi började i första ring fick jag en klassföreståndare, som hade som princip att placera de lugna och trevliga eleverna längst bak i klassrummet och de bråkigaste och mest svårstyrda längst fram. Jag hamnade sålunda längst bak till höger i klassrummet, tillsammans med den stabile prästsonen Ulf Arvidsson

från Fulltofta, ej att förväxla med min extralärare i matematik. Här ådrog jag mig icke särskilt mycket uppmärksamhet från lärarnas sida, något som tyvärr passade bra med mina sjunkande läxläsningsambitioner.

Till detta kom att hela klassen visade sig vara en mycket bråkig och ointresserad klass.

Busstrecken i vår gymnasieklass tog sådan omfattning, att de till och med hamnade på Kvällspostens löpsedel. Där kunde man sålunda en dag läsa ”Kilroy hissar långkalsonger på Latinskolans flaggstång”. Detta var en oerhörd nesa för skolan och dess älskade och fruktade rektor P.G. Persson. Fakta var att ett par långkalsonger i nattens mörker hissats på skolans flaggstång och i kalsongbaken hade sytts fast en lapp, där det vid den tiden populära, överallt klottrade, och från andra världskriget härstammande uttrycket ”Kilroy was here”, var skrivet.

Busstrecket föranledde stor razzia på skolan. Vår klass misstänktes genast. Förhör hölls. Helt fruktlöst. Alla förnekade kännedom om vem som utfört dådet. Frågan var på dagordningen under flera dagar. Till slut lyckades vår kristendomslärare, adjunkten Eckerdal, under en dramatisk och oväntad ”förhörslektion” snärja oss och en elev erkände slutligen tilltaget. Eleven, som erkänt sig skyldig tvingades gå upp till rektor P.G. Persson och redogöra för vad som förekommit. Konsekvensen av tilltaget kombinerat med oärligheten under utredningen samt uppfattningen – vilken var korrekt – att långkalsonghissaren var initiativtagaren till och motorn bakom de oroligheter som förekommit i klassen blev, att långkalsonghissaren blev relegerad! Han fick lämna skolan. Han, som var överspänd och dessutom hade ganska klara nynazistiska tendenser, tog värvning i armén och avslutade sitt liv med att spränga sig själv i luften med en handgranat på sitt logement bara något år efter det att han tvingats lämna skolan.

Att sitta längst bak i den bråkiga klassen medförde koncentrationssvårigheter för mig och svårigheter att följa med i arbetet, vilket i sin tur ledde till sjunkande intresse för vad skolarbetet egentligen gällde.

Om det nu var så att mina föräldrar hyst några tvivel om mitt studieintresse eller min studiebegåvning, vilket jag inte vet om de gjorde, så kunde jag under åren i de två första ringarna i gymnasiet på Latinskolan, på grund av mina extracurriculära aktiviteter samt på grund av omständigheterna kring arbetet i klassen, ha bidragit till att befästa en sådan uppfattning.

Betygsskalan i skolan såg under min tid ut på följande sätt:

A	Berömlig
a	Med utmärkt beröm godkänd
AB	Med beröm godkänd
Ba	Icke utan beröm godkänd
B	Godkänd
B?	Med tvekan godkänd (ej officiellt betygssteg, men förekom i terminsbetyg)
BC	Icke fullt godkänd
C	Underkänd/Otillräcklig

Det skall noteras att betyget A utdelades oerhört sällan och ansågs nästan ouppnåeligt. a var egentligen det högsta betyg man delade ut. Och AB var ett mycket gott betyg. BC var, som anges, ej godkänt, men att tilldelas ett C var en ytterlig nesa.

Efter första ring kom jag hem med ett betyg, som redovisade underkänt – BC – i tyska, engelska och kemi samt kvalificerat underkänt – C – i matematik. Efter en sommars ferieläsning tenterade jag upp de tre BC:na till två Ba och ett AB, medan jag misslyckades i matematikprovet. Vid matematikläraren adjunkt Ingvar Hedbergs meddelande till mig att jag misslyckats med matematikprovet och att betyget C stod kvar, vädjade jag till

honom och sade, att min fader skulle bli mycket besviken på mig om mina sommarstudier ej lett till någon ändring av betyget. Jag vädjade därför till adjunkt Hedberg, att han skulle sätta betyget till BC istället för C. Detta tyckte adjunkten Hedberg vara en ”modest begäran”, som han tillmötesgick.

Hedbergs min, när han någon vecka senare träffade på mig uppflyttad till andra ring, var en min av förvåning och han frågade:

”Hur har det här kunnat gå till? Beckvid är ju fortfarande underkänd i matematik.”

Jag, som hade goda betyg – överbetyg – i kristendom, historia, svenska, filosofi samt de ämnen jag ”läst upp” under sommaren kunde då meddela adjunkten Hedberg, att ”Jo, jag har tenterat upp underbetygen i kemi och engelska till Ba och i tyska till AB och matematikbetyget till ett BC, så jag blev uppflyttad på grund av att mina överbetyg i andra ämnen kompenserade underbetyget i matematik.”

Mitt svar gav mig visst anseende som smart bland mina klasskamrater och jag fick skrattarna på min sida. Adjunkten Hedberg såg emellertid verkligen ut att kunna hålla sig för skratt.

(Ett C i matematik hade ej varit möjligt att kompensera. Det hade dömt mig att gå om första ring och därmed förlängt min skolgång med ett år. Så var det på den tiden).

Adjunkten Ingvar Hedberg var en fysiskt blek och timid person. Och en vänlig person, som säkert inte ville någon något illa. Han talade långsamt och eftertänksamt och hade ett mycket starkt nasalt tal. Han fick tidigt under sin lärargärning, på grund av sitt utseende, det träffande öknamnet ”Babyface”. Jag hade honom som matematiklärare under de första två ringarna och han hade med säkerhet en mycket klar, riktig och välgrundad uppfattning om mig som elev och om mina (minst sagt) bristfälliga färdigheter i matematik. Sedan våra vägar skilts efter det att jag lämnat Latinskolan 1948 skulle det dröja ungefär 25 år till dess vi sågs igen.

På Södergatan – intermezzo 25 år senare

Jag var i tjänsteärende i Handelsbanken nere i Malmö och kom gående på Södergatan. Plötsligt såg jag adjunkten Hedberg på trottoaren på andra sidan gatan. Jag måste hälsa på honom, tänkte jag, och korsade gatan.

Efter att ha lyft på hatten till hälsning frågade jag: ”Känner adjunkt Hedberg igen mig?”

”Nä, men e de inte Beckvid?”, svarade adjunkten Hedberg på sitt dröjande nasala sätt. Han hade inte glömt mig.

”Jo det stämmer precis. Hur står det till med adjunkten? Adjunkten tjänstgör fortfarande på Latinskolan?”

Jo då, han hade några år kvar till pensioneringen och det var ju trevligt att Beckvid kom fram och hälsade.

”Men hur har Beckvid det själv då?”

”Jo tack, jag bor i Bromma och är bara nere på besök över en dag.”

”Jaha, och vad sysslar Beckvid med nu då?”

”Jo, jag är bankdirektör i Handelsbanken” svarade jag helt ärligt.

Då såg jag att det var något som brast inom adjunkt Hedberg. Hans tro på världens rättvisa började allvarligt vackla. Inget svar skulle ha kunnat förvåna honom mer. Beckvid, bankdirektör, nej det kunde bara inte vara sant.

”Men hur går det, då måste väl Beckvid kunna räkna med ränta på ränta”, undslapp sig adjunkt Hedberg, därigenom visande sig ha en god minnesbild av mig och sin bristande tilltro till mina matematiska förutsättningar samt en fin humor.

”Ja, adjunkten vet att det finns ju så fina räknehjälpmedel nu och så har jag så goda medarbetare, så det går väldigt fint”, sade jag självironiskt.

Men vårt lilla samtal hade blivit så punkterat för adjunkten Hedberg, att han hade svårt att finna en ny tråd och under ömse-

sidiga vördnadsbetygelser och tillönskanden om en god framtid avslutades vårt samtal och vi fortsatte våra tillfälligt avbrutna promenader åt var sitt håll för att aldrig mötas mera.

Fortsatt utför, andra ring

Mina studieprestationer förbättrades ej i andra ringen. Då bestämde sig uppenbarligen lärarkollegiet för att den där Beckvid skulle stoppas. Och det gjorde man rejält.

Bland mina exekutorer återfanns adjunkten Hedberg, som säkerligen hade svårt att komma över nesan, att han ej insett vad hans generösa BC i matematik betydde för mig vid uppflyttningen till andra ring.

En annan av mina exekutorer var min lärare i tyska och svenska – lektor Allan Bergstrand – en känd kulturpersonlighet i Malmö med starka vänstersympatier. Han medarbetade i den socialdemokratiska dagstidningen Arbetet i Malmö, men var också mycket känd för sina översättningar av Shakespeare, vilka man fortfarande kan stöta på vid Shakespeare-uppsättningar på Sveriges teatrar. Bergstrand hade jag mycket svårt för på grund av hans egenhet att ofta låta sina egna politiska vänstersympatier alltför tydligt skina igenom i undervisningen. Min egenhet att då och då genom försiktiga frågor ifrågasätta Bergstrands politiskt färgade framställningar, som hörde mer hemma på Arbetets kultursidor än i ett klassrum, bidrog med säkerhet ej till en välvilligare bedömning av mina studieprestationer. För övrigt var Bergstrand, enligt min uppfattning, mycket självupptagen och ganska tråkig som pedagog och person.

Adjunkten Carl Emanuel ”Späär” Gerdström i engelska och franska anslöt sig även till exekutionsplutonen, liksom, med full rätt, lektorn Axel ”Texas” Andersson i biologi och kemi.

”Späär” hade skaffat sig sitt öknamn genom att ofta citera sitt favoritexempel ur engelska grammatiken, nämligen ”Use Pear´s

soap and you spare soap" (fonetiskt: jospärsåp and jospärsåp).

"Texas" – Andersson – fick under stor del av sin lärargärning lida öknamnsmässigt för att han ofta bar hattar av Texassnitt.

Mitt betyg vid vårterminens slut 1948 innehöll underbetyg – BC – i tyska, engelska, matematik och kemi samt med tvekan godkänt – B? – i franska och fysik. Därmed krävdes att jag skulle tentera upp sex ämnen för att komma upp i nästa ring. Det föreföll som om jag kommit till vägs ände.

Dubbelt misslyckande – tack och lov

Min presentation av mitt betyg för min far innebar ett skammens och den överväldigande våndans ögonblick. Aldrig hade jag känt mig så vilsen och olycklig, som under det samtal med min far, som betyget ledde till.

Jag insåg nog först då hur min dittills obekymrade inställning till framtiden plötsligt rasade samman. Min far tittade på mitt betyg och sade endast i en lugn ton, att han nu fått klart för sig, att han hade haft rätt i sin uppfattning, att jag saknade intresse och fallenhet för studier. Och då skulle jag naturligtvis inte behöva fortsätta med dem.

"Men jag vill hjälpa dig att komma fram på andra vägar. Praktiskt arbete är säkert det som du passar bäst till och som du vill ägna dig åt. Jag skall fråga Otto B"– vi känner igen honom som pappas jaktkamrat bland annat – "som känner en lantbrukare utanför Tomelilla som behöver hjälp med djurskötseln – med att hålla rent i stallen, måka, rykta hästarna och mjölka korna – om han inte skulle kunna ordna ett arbete för dig. Då får du lära dig att arbeta med händerna och kroppen i stället för att sitta och nöta byxbaken. Det kommer du säkert att tycka om och så blir det nyttigt för dig också. Komma hemifrån och se hur det går till någon annanstans. Du kan säkert få börja med detsamma. Jag talar med Otto B i morgon."

Min värld rasade samman. Verkligheten kastade sig över mig. Jag, som hyste en sådan rädsla för hästar, hundar, kor och allt vad djur hette. Hjälpa till med djurskötsel på en gård! Måka koskit! Lämna mitt hem! Lämna mina kamrater! Inte kunna fortsätta med fäktningen! Lämna ”skuttgänget”! Tomelilla!

Jag kände förtvivlan och vanmakt. Vad skulle jag göra? Ingen att tala med i denna nödens stund. Jag hade själv försatt mig i situationen. Skulle jag ändå tvingas att lämna mitt hem och mina kamrater var det bättre att själv bestämma vart man skulle bege sig, än att bli sänd till något kostall utanför Ystad. När pappa var i min ålder hade hans far sett till att få honom mönstrad ombord på en segelskuta. Han hade inte blivit skickad till något kostall. Han hade gått till sjöss när han var i min ålder. Var det lösningen på min situation? Det vore mer hedersamt att gå till sjöss än att hamna vid en gödselstad.

På kvällen plockade jag fram en liten resväska på Villa Sveas vind, stoppade ner några underkläder, strumpor och skjortor och sköt in väskan under sängen. Under efternatten steg jag upp, klädde på mig, tog fram väskan och smög så tyst jag kunde ner för den knarrande trappan och gick mot ytterdörren. Då hörde jag min fars röst från toppen av trappan.

”Carl-Otto, vad gör Du där? Kom genast upp och lägg Dig!”

Man sade inte emot min fars tydligt uttalade uppmaningar. Jag lydde omedelbart uppmaningen och lommade med sänkt huvud upp för den lätt knarrande trappan, förbi min far och in i mitt rum. Stängde dörren bakom mig. Sköt in väskan under sängen och kröp ned under täcket.

En känsla av tacksamhet för att ha blivit stoppad i mitt dåligt förberedda, för att inte säga helt oplanerade, ”rymningsförsök” kom över mig. Det hade känts genant att komma upp för trappan med svansen mellan benen och väskan i handen och passera min far. Men hur skulle det inte ha känts om jag hade lyckats

”rymma”, bara för att senare komma hem efter ett misslyckande. Jag hade ej haft någon mera genomtänkt plan för vad jag skulle ha gjort om jag hade lyckats ta mig ut hemifrån. Tack och lov att jag misslyckades att rymma!

Stämningen hemma påföljande morgon var inte särskilt munter. Jag höll mig kvar i sängen så länge som möjligt. Vid lunchen, som i mitt hem alltid benämndes frukost – influens från Danmark? – och som intogs vid elvatiden, härskade denna dag tystnad. Det var min far som slutligen bröt tystnaden.

”Mamma och jag har diskuterat din situation”, sade han. ”Lasse hade också svårigheter i sin skolgång, men han redde upp det hela väl, efter det att han fått möjlighet att fortsätta sin skolgång på ´Spyken´ i Lund. Skolan har rykte om sig att göra goda studenter av dem som bjuder till. Mamma och jag har därför kommit fram till att vi vill ge dig ytterligare en chans, den sista, om du är villig att ta den och att bjuda till. Vi vill ge dig chansen att få gå på Spyken. Om du nu blir antagen, förstås.”

Den känsla av glädje, lättnad och tacksamhet, som jag kände inför min fars och mors erbjudande, kan jag inte uttrycka i ord. Rymningstankar, hästskötselperspektiv, bortovaro från mina föräldrar, mitt hem, mina kamrater, och dansgänget, allt föreföll plötsligen försvinna ur synfältet och jag tackade naturligtvis genast ja till det erbjudande jag fick.

Men var inte det hela en orealistisk önskedröm? Skulle jag med mina betyg ha någon som helst chans att komma in på Spyken?

Lunds Privata Elementarskola – Spyken

Min far lyckades genast ordna ett sammanträffande med rektorn för Spyken, den 36-årige Nils Kjellman. Vi for in till honom i Lund. Min far uppmanade mig att lämna över mitt betyg. Nils Kjellman tittade på det och begrundade det.

Jag förstod det inte då. Men när jag nu ser tillbaka på mitt liv vågar jag påstå, att detta möte mellan rektor Kjellman, min far och mig kom att beteckna en definitiv vändpunkt i mitt liv. Jag kom som en misslyckad skolpojke i all min uselhet. Den för mig okände rektorn – en helt utomstående person – fick ta del av mitt osedvanligt dåliga betyg, som jag, sanningen att säga, inte bekymrat mig för så mycket bara några dagar tidigare. Men nu, just nu, inför den allvarsamme rektorn, som gav ett vänligt intryck, insåg jag hela vidden av mitt misslyckande. Ett förtvivlans ögonblick.

”Jag har inte en chans. Han kommer aldrig att vilja ha mig i den här skolan. Det blir naturligtvis att åka till Tomelilla som lagårdspojke. Varför har jag inte jobbat på bättre? Varför har det blivit så här? Vad skall killarna säga när dom får veta att jag skall åka iväg och skyffla gödsel.”

Det var som att vänta på en dom. Min framtid låg i rektor Kjellmans händer. Men vad kunde han säga? Fakta låg på bordet. Mitt betyg låg på bordet framför honom. Betyget, som jag nu kände mig ännu mycket mer skamsen för, och som jag nu skulle få ta konsekvenserna av.

Och efter en stunds tystnad och begrundande, en stund som föreföll mig oändligt lång, så kommer domen.

”Det förefaller mig som om vi har med en något lat ung man att göra.”

Rektorn tror sig ha en lat ung man framför sig. Det bådar inte gott. Nu kommer han säkert att säga att den unge mannen säkert skulle må väl av kroppsarbete. Då är jag alltså dömd till gödselhantering.

”Men”, fortsatte rektor Kjellman, ”jag tror att han kan bättre än så här. Överbetygen i vissa ämnen ger mig skäl att tro det. Om han är beredd och klarar av att läsa upp matematik, engelska och tyska och tentera det före sommarlovets slut så är jag beredd att

låta honom få börja i näst sista ring. Kemibetyget kommer han att få rätta till i lektor Körners undervisning".

Han observerar överbetygen i läsämnena – historia, kristendom och filosofi. Han tror på mig. Han tror på mig så mycket att han uppmanar mig att läsa upp de tunga ämnena under sommaren och tentera dem före höstterminen för att få komma in i den näst sista ringen i gymnasiet.

Min far ställde mig då frågan, om jag var beredd att med allvar anta rektor Kjellmans anbud. Medveten om att frågan nu tagits upp på en högre nivå med en person utanför familjen inblandad, svarade jag "ja" med en jublande glad och tacksam känsla inombords.

Vi var tre i rummet. Jag är säker på att vi var tre, som hoppades att jag skulle lyckas, men jag undrar fortfarande om någon av oss trodde det.

Men mina föräldrar hade givit mig en ytterligare chans och rektor Kjellman hade låtit mig förstå, att han trodde mig om bättre än vad betyget utvisade och att det var upp till mig själv att avgöra om jag skulle kunna få fortsätta i skolan. Ett misslyckande skulle leda till gödselstacken.

När jag nu återupplever i mitt minne mötet mellan min far, rektor Kjellman och mig själv och när jag ser tillbaka på mitt liv kan jag blott konstatera att mötet på rektorsexpeditionen på Spyken blev vändpunkten i mitt liv. Jag hade under de tidiga barnaåren och skolåren varit en person, som alltid befann sig på den "goda sidan". Sedan kom de två första gymnasieåren på Latinskolan, då jag kom in i en period, då ingenting ville sig ordentligt. Jag började förlora tron på mig själv och min förmåga. Jag förstod inte vad det skulle bli av mig. Jag började känna mig utanför. Återstod något annat än gatsoparens jobb för mig? Och skulle man kunna leva på det? Så gick mina tankar.

Men så hamnade jag framför rektor Kjellman. Fick höra att

han trodde på mig och att jag fick en chans att ta mig vidare. Sedan den dagen har livet varit gunstigt mot mig. När jag nu vid 90 års ålder skriver detta och ser tillbaka kan jag konstatera, att allt har gått min väg. Kanske har jag stött på en och annan motgång, men i de allra flesta fallen har motgångarna vänts i fördelar för mig. Många, många gånger har jag kunnat bekräfta riktigheten i ett av min mors av förtröstan fyllda talesätt ”Det är bäst som sker”. Jag har verkligen oerhört mycket att vara tacksam för i livet.

Men nu gällde det att ta tag i uppgiften, som rektorn lagt på mig. Att läsa upp matematik, engelska och tyska, så att jag kunde tentera in i näst sista ring på Spyken.

Ferieläsningen skedde mycket koncentrerat på Spyken i Lund och till min glädje fann jag som olycksbröder i ferieskolan två klasskamrater från Latinskolan i Malmö, nämligen Bruno Keifer och Bengt-Göran Göransson. De båda kom att bli två av mina allra bästa vänner under resten av livet, även om intensiteten i kontakterna avtog, då våra vägar rent geografiskt kom att skiljas en del.

Sommarstudierna gav det önskade resultatet och jag erhöll höga betyg vid tentamen inför terminsbörjan och hade genom sommarstudierna förvärvat en självkänsla, som jag tidigare saknat. Krisen vid vårterminens slut hade fått mig att förstå vad som stod på spel och detta i kombination med den mycket goda lärarpersonal som haft hand om ferieundervisningen och som inte hade någon förutfattad mening om mig, hade fått mig att förstå att nu gällde det bara, som min far sade, ”att knata på så mycket Du kan”. Utvecklingen för mig hade vänt.

Rektor Kjellman blev mycket gammal. Han avled i början av år 2014 vid 102 års ålder. Att min uppfattning om honom inte är unik utan högst allmängiltig framgår tydligt av den nekrolog som publicerades i SvD i februari 2014:

Rektor Nils Kjellman på Lunds Privata Elementarskola – ”Spyken”.

”**Nils Kjellman**

Förre rektorn vid Lunds privata elementarskola, Spyken, fil dr Nils Kjellman har avlidit 102 år gammal. […]

Nils Kjellman är ej mer. Vi är i Sverige många tusentals elever från Lunds privata elementarskola – Spyken – som minns och kommer att minnas vår rektor.

Nils Kjellman var rektor 1944–1976 och hade svårt för och ville inte acceptera namnet Spyken. Han kände och var oefterhärmligt engagerad i sin skola och dess elever, på ett sällsynt personligt sätt.

Vi elever kom från olika platser i landet, i varierande åldrar och från mycket olika sociala förhållanden. Nils Kjellman skapade en personlig relation till de flesta av oss.

Nils Kjellman hade ett enastående personminne parat med en känsla och en vidsynt förståelse för hur ungdomar i den tidens skola kände, tänkte och hade det. Sin stora arbetsbörda till trots hann han engagera sig i enskilda elever.

Han kunde till exempel för att uppmuntra och visa sin uppskattning för en elev, som inte hade skolans bästa betyg, utse

honom att föra skolans fana vid Lunds stads firande av svenska flaggans dag.

Hur många av oss studenter har genom åren inte förundrats och glatt oss över hur han vid 30-,40-,50-, och 60-årsjubileer av vår studentexamen känt igen oss och mött oss med orden: ”Det var roligt att få träffa Dig igen.”

Anders Fahlbeck

Före detta fanbärare

Vid Lunds privata elementarskola, Spyken”

Den Malmöbaserade Spykistens dagsprogram

Under de två skolåren på Spyken ställdes stora och stränga krav. Dels praktiskt, dels teoretiskt.

Väckning som regel kl. 06.00. Uppstigning och morgonmål. Därefter i väg till Malmö Centralstation för att ta ett tåg till Lund strax före halv åtta. Under vintern innebar detta först promenad till spårvagnshållplatsen vid Fridhemstorget där man tog linje 4 med byte till linje 3 vid Stadsbiblioteket vid Fersens väg. Vid drägligare väderlek var det cykel cirka 20 minuter som gällde. På tåget till Lund läxläsning eller sista koll på genomförda hemuppgifter.

Ankomst till Lund cirka kl. 07.50. Mycket snabb promenad från järnvägsstationen via Lilla Fiskaregatan, Stortorget, Mårtenstorget och Mårtensgatan till skolan, där lektionerna startade kl. 8.10. Vi som kom från Malmö var ständigt befriade från den dagliga morgonbönen. Undervisningen pågick måndag till fredag fram till kl.15.40 samt på lördagar till kl.13 – då oftast i form av aula-skrivningar i matematik, i svenska och i språken.

Efter undervisningens slut gällde det att hinna med något tåg vid 16-tiden för att komma till Malmö centralstation vid 16.20-tiden och slutligen landa hemma strax efter kl. 17 för att intaga middag. Denna tog regelmässigt cirka en timma varvid jag, som då var den enda hemmavarande sonen, stod för ”underhållningen”, nämligen information om vad dagen inneburit. Dessa måltider var mycket betydelsefulla för såväl mig som mina föräldrar. Pappa var inte så ofta hemma, eftersom han under min tid på Spyken fortfarande tjänstgjorde på ”Kungen”, men oavsett om båda mina föräldrar

eller blott en av dem fanns vid middagsbordet, var intresset för vad som under dagen hade tilldragit sig i skolan lika stort.

När middagen var över hade jag samtidigt fått dagens vila och efter middagen gick jag raka vägen upp till mitt rum och började läxläsningsarbetet, som oftast inte var färdigt förrän vid 21.30–22-tiden, då jag stupade i säng.

Läxvolymen var stor. Det gällde att försöka rationalisera. Bruno Keifer och jag kom därför att etablera ett givande samarbete. Bruno var ju tysktalande från födseln. Hans föräldrar var födda och uppvuxna i Tyskland. Vi gjorde då den överenskommelsen, att vi båda naturligtvis gjorde alla läxor var för sig, men Bruno kände särskilt ansvar för läxorna i tyska och engelska, medan jag kände särskilt ansvar för matematik och franska. Varje kväll framåt 21-tiden ringde den av oss, som hade något problem med någon av läxorna, till den andre och så diskuterade vi fram vilka lösningar, som var riktiga. Det som kvarstod olöst efter telefonsamtalet sökte vi lösa slutligt på morgontåget till Lund nästa dag.

Det är kanske mot denna bakgrund inte så svårt att förstå varför jag på mina studentfoton framstår som en mycket slank ung man. Men det skall heller inte missförstås. Kamratumgänget var omfattande och intensivt under veckosluten. ”Skutten” i kamraternas hem förekom regelbundet. Om inte varje helg, så åtminstone två gånger i månaden.

Studier och lärare vid Spyken

Antalet ”aula-skrivningar” i matematik och i språken på Spyken var dubbelt så stort som det varit på Latinskolan. Varje lördagsförmiddag hade man sålunda ”skrivning” i aulan i fyra timmar, det vill säga provräkning, uppsatsskrivning eller skriftligt språkprov. När vi malmöbor i klassen tog tåget till Malmö vid 13-tiden på lördagen var det alltid med känslan av att man hade en hård studievecka bakom sig.

Spyken, som alltså egentligen hette Lunds Privata Elementarskola, hade fått överta namnet efter en tidigare rektor Strömberg, som påstods ej ha kunnat uttala ordet ”psykologi” korrekt. Han lär ha sagt ”spykologi”, vilket förlänade honom öknamnet ”Spyken”. Rektorns öknamn kom därefter att överföras på den skola han basat över.

Skolan, som startades 1848, var en över hela Sverige ganska välkänd läroanstalt, eftersom den hade en mycket heterogen elevsammansättning. Eleverna var av båda könen och åldersspridningen var stor. Det kom elever från hela Sverige och alla samhällsklasser till skolan. På något sätt skulle kunna sägas, att Spyken var den första Komvux-skolan men på riksnivå. Den inte helt lätt nedsättande benämningen ”studentfabrik” användes ofta, man och man emellan, vid tal om Spyken. På sitt sätt förståeligt, eftersom skolans personal hade glädjen att se mycket stora studentårgångar gå ut varje år. När jag själv tog studenten var vi 115 studenter i årskullen, av vilka den äldsta var 48 år från Strömsund i Jämtland och mor till fyra barn, medan den yngsta – Hjördis Landgren från Lund, som gick i samma klass som jag – var blott 15 år och uppenbarligen oerhört begåvad. Hon blev sedermera arkitekt.

Skämtsamt kan man beskriva elevkåren som bestående av dels 28-åriga studiebegåvade tegelbruksarbetare från Småland, som ej haft möjlighet att studera tidigare, dels malmöborgares söta döttrar, dels ock lata och/eller misslyckade elever från Latinskolan i Malmö. Utan tvekan fanns dessa kategorier representerade bland eleverna, men där fanns främst mogna elever av alla samhällsklasser, i alla åldrar från alla delar av landet. I en av ringarna efter mig gick en homeopat från Malmö samt hans tonåriga dotter. De tog studenten samma dag. Men där fanns alltså också de som lyckats mindre bra på andra håll – som jag – men som klarade sig fint på Spyken.

Ett för Spyken unikt system medförde, att andelen kuggade elever i studentexamen var extremt lågt. Systemet innebar, att endast de elever som visade sådana betyg vid slutet av höstterminen i sista ringen att de kunde förväntas klara vårens studentskrivningar, bereddes plats i den så kallade dimissionsklassen, det vill säga avgångsklassen, som allmänt kallades ”dim”. De övriga placerades i ”stuk” – de var alltså stukade – och fick koncentrera sig på att göra så väl ifrån sig under den kommande vårterminen att de kunde beredas plats i ”dim” till hösten och ta studentexamen till jul. Klarade man ej att komma till ”dim” fick man heller inte chansen att skriva studentskrivningarna.

Nyckeln till skolans och elevernas framgång fanns i övrigt i den unika lärarkåren, som var rekryterad bland annat bland de bästa krafterna vid Lunds universitet. Ett stort antal hade doktorerat. Men de var i de flesta fallen timanställda för ett läsår i taget. Den som ej åstadkom goda resultat med sina elever, kunde ej räkna med fortsatt anställning. Detta medförde dock ej bristande kontinuitet i lärarkåren, eftersom de flesta lärarna ju valts ut på grund av sina kvalifikationer, var skickliga och sålunda upprätthöll sina tjänster år efter år.

Men en konsekvens av anställningsförhållandena var att pensionsvillkoren var urusla och det föranledde duktiga lärare, som till exempel matematikläraren, fil.lic. Arvid ”Skepparen” Settman, att efter många år som lärare vid Spyken, sluta för att ta en fast lektorstjänst förenad med pension någon annanstans i landet. Den legendariske, älskade, frispråkige och något okonventionelle ”Skepparen” hamnade då i en starkt schartauansk, västkustsk miljö i Uddevalla, ett litet udda möte.

”Skepparen” var en otroligt duktig pedagog med stort intresse speciellt för de elever som hade svårt för matematik. Tack vare hans undervisning lyckades jag att tillskansa mig ett Ba i mate-

matik i studentbetyget. (Jag, som bara några år tidigare, hade förmått adjunkten Hedberg att höja mitt C till BC efter en hel sommars ferieläsning.) Men ”Skepparens” uppträdande, som vi elever på Spyken älskade, och som omfattade ett med eder tryffelrat språk, stor och drastisk humor, självironi och tobakstuggning – de utspottade tuggbussarna i klassrumshörnen visade i vilka salar ”Skepparn” undervisat under dagen – var väl icke det gängse i den schartauanska miljön.

Universitetslektorn i statskunskap vid Lunds universitet Agne Gustafsson har i en jubileumsbok om Spyken – ”Spyken 150

Fil.lic. Arvid ”Skepparen” Settman (notera hans signatur: ” skepparen, Esq.”)

Foto: Nils Erik Balke

år –Historia och historier" – skrivit om sina allra första intryck från Spyken:

> "När jag öppnade den stora tunga skolporten kom nästa chock. Det hördes ett öronbedövande oväsen från ett rum till vänster om ingången. En hög mansröst skrek ut robusta skällsord blandat med algebraiska formler. Det var, lärde jag mig sedan, fil.lic. Arvid Settman, allmänt kallad "Skepparen" som hade matematiklektion."

Andra lärarprofiler att minnas var kristendomsläraren, teologie doktorn Karl-Fredrik Hansson, av någon för mig oförklarlig anledning försedd med öknamnet "Kloster-Lasse". Den historiske Kloster-Lasse, det vill säga Laurentius Nicolai Norvegus, som lev-

Kloster-Lasse – teologie doktorn Karl-Fredrik Hansson.

Foto: Nils Erik Balke

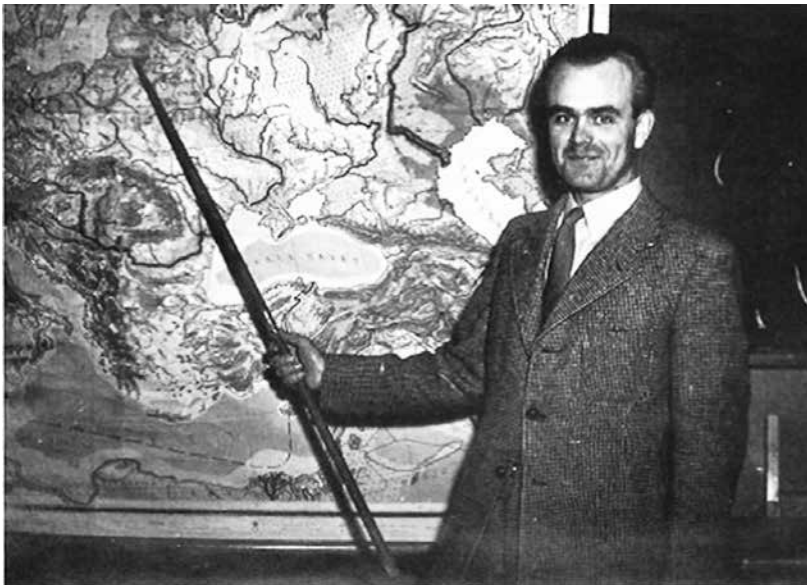
de under 1500-talets senare del, var ju en jesuit i Hertig Johans – sedermera Konung Johan III:s – tjänst, som emellertid ej avslöjade sin egenskap av jesuit. Hans sentida namne vid Spyken var emellertid ej någon jesuittyp, utan en allmänt välvillig, jovialisk och trevlig kristendomslärare, som dessutom hade det goda omdömet att då och då vid bedömandet av våra studieprestationer med närmast prästerlig framtoning uttala, att ”Beckvid är Petrus i denna församling” följt av frågan ”Beckvid vet väl vad Petrus betyder?” På vilket jag varje gång högt och ljudligt svarade: ”Klippan, doktorn”.

Detta något rituella tankeutbyte uppstod de gånger vi lyckades fördröja det läxförhör som vanligen inledde kristendomslektionerna och som kom att utgöra underlaget för dagens diskussion i klassen. Sådant läxförhör tillgick så, att Kloster-Lasse bad någon i klassen att redogöra för huvuddragen i dagens läxa. Om svaret föll Kloster-Lasse på läppen gjorde han detta bekant, exempelvis genom att på sätt som ovan beteckna den svarande som ännu en Petrus. Om svaret inte var helt tillfyllest var hans kommentar: “Ja, dass war eine kurze Einleitung” och så gick frågan vidare till någon annan. Om Kloster-Lasse icke alls var nöjd med svaret blev kommentaren: ”Ja, dass war eine sehr kurze Einleitung.” och den svarande satt där med skammen.

Det fanns vid den tiden ytterligare två kristendomslärare på Spyken, nämligen adjunkterna Olof Pettersson – gemenligen kallad OP – och Kroon – gemenligen kallad Kron. Detta föranledde nyssnämnde ”Skepparen”, att då och då retoriskt fråga, när han skämtsamt ojade sig över elevernas låga standard vid Spyken, vad man egentligen skulle kunna vänta sig av eleverna vid en skola vars kristendomslärare gick under namnen Kloster, OP och Kron. (För den oinvigde får lämnas förklaringen att med ”Kloster” avsåg man oftast i akademiska kretsar Klosterlikör, med ”OP” brännvinet O.P. Andersson och med ”Kron” Kronbrännvin.)

En lärare, som kom att betyda mycket för mig, var min historielärare Tor Holmqvist. Han började sin karriär på Spyken hösten 1948, samtidigt med att jag började där. Han var ryttmästare i kavalleriets reserv, vilket han var noga med. Han var oerhört kunnig, engagerad, en god pedagog och pådrivare. Oerhört omtyckt samt ogift. Förmodligen till sin egen stora glädje alla kvinnliga elevers hemliga kärlek. Tor Holmqvist kom att grundlägga mitt intresse för den svenska stormaktstidens historia, Karolinertiden och 1900-talets historia. Historia blev mitt – tillsammans med filosofi och kristendom – bästa ämne i studentexamen. Litet a i alla tre. Det faktum, att jag av skolan som bokpremium för gott studentbetyg fick boken ”Maria Stuart” av Stefan Zweig tillskriver jag Tor Holmqvists påverkan.

Tyvärr gick Tor Holmqvist en för tidig död till mötes, då han – ryttmästaren – ironiskt nog vid en ritt en vinterdag 1979 på Linderödsåsen tillsammans med några forna elever, drabbades av

Historieläraren Tor Holmqvist – Totte kallad.